

Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині.
– Луцьк, 2003. – Ч.2. – С.160-161.

Олена Чемерис,

Олексій Златогорський (Луцьк)

Гусарські балади старого Луцька

Минуле Луцька, коли у нього зазирнути під кутом людської долі, багате на цікаві історії, перекази, легенди. Назбирані історії часом стають в один ряд і з'являється зовсім інше обличчя рідного міста. Низка таких історій присвячена, як не дивно, гусарам – окрасі російського імперського війська ХІХ – початку ХХ ст.

27 квітня 1886 року у Луцьку, в сім'ї статського радника Івана Десницького народилася дочка Катерина. Навчаючись у Петербурзі, якраз напередодні війни з Японією, вона познайомилась з лейб-гусаром, другим сином короля Сіаму (Таїланду) Чакрабомом. У 1906 році вони одружилися. Дівчина з Луцька стала сіамською принцесою, отримавши за східним звичаєм нове ім'я – На Пітсанулок.

Тривалий час сім'я принца не визнавала його вибору, але Катериною піклувалася російська царська родина[1]. У 1911 році Чакрабон отримав звання полковника гусарського полку і орден Андрія Первозванного. А невдовзі став військовим міністром і спадкоємцем сіамського престолу. У той період в Сіамі під впливом Китайської революції поширився рух за конституційну монархію. Чакрабон був разом із заколотниками, але за декілька днів до перевороту видав своїх співучасників брату-королю[2]. У 1920 році Чакрабон помер, Катерина переїхала у Китай, а закінчила свій життєвий шлях 1960 року в Парижі[3].

В "гусарській" історії Луцька можна згадати і іншу жінку, балади про яку перейшли і в художню літературу, і в кіно. Як відомо, гусари вирізнялися красою (і не тільки мундира), наївною простакуватістю і чудовим співом, грою в карти і невтримним пияцтвом, шаленою пристрастю до представниць слабкої статі. Цілу катавасію у гусарській філософії та поняттях здійснила панянка

Надія Дурова – офіцер Маріупольського гусарського полку. Ця феміністка початку ХІХ століття, перша жінка-офіцер Росії побувала і в Луцьку.

Маріупольський гусарський полк був одним із найкращих у російській армії й перебував на Волині у складі дивізії під командуванням графа Аркадія Суворова. За особистим наказом імператора Олександра І Надія Дурова під ім'ям корнета Олександра Александрова прибула до Луцька у 1808 році. У своїх споминах вона писала: "Приїхавши у це місто, я зупинилася за звичаєм усіх приїжджих у корчмі, вдягнулася у форму і з'явилася до батальйонного начальника майора Димчевича"[4]. Останній направив "корнета Александрова" у 4-й ескадрон, що квартирував у Рожищах.

На Волині Дурова прослужила три роки, безліч разів відвідувала і Луцьк, проте її таємницю не було розкрито[5]. Потім вона перевелася в Литовський уланський полк, у складі якого брала участь у Бородинській битві 1812 року, була поранена[6]. У 1816 році Надія вийшла у відставку. Її існування сучасники вважали міфом, поки в 1836 році не вийшли "Записки кавалерист-дівичі". А всі ми могли бачити дівчину-гусара у відомій кінострічці Ельдара Рязанова "Гусарська балада". Прототипом "кіношної" Шурочки Азарової була саме Надія Дурова.

Тема гусар в історії Луцька охоплює не лише жінок, а й самих представників легкої кавалерії, цієї військової окраси російського імперського війська. У Державному архіві Волинської області зберігаються матеріали, що висвітлюють історію перебування у нашому місті та його околицях 11 гусарського Ізюмського полка.

За ініціативою Олександра ІІІ у 1880-х роках гусарські полки було ліквідовано й перейменовано у драгунські, відповідно було змінено й форму. Але його син, Микола ІІ, любитель краси і парадів у військовій справі, на початку ХХ століття відроджує гусарські формування. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття у Луцьку і його околицях квартирував Ізюмський полк, що встиг відповідно побувати і драгунським, і гусарським.

Початок своєї історії ізюмці вели від 7 липня 1651 року. Тоді вони були ще слобідськими козаками, а гусарами стали у 1765 році. Ізюмський полк брав

участь і мав відзнаки за кампанію 1807 року проти французів, Вітчизняну війну 1812 року, за війну з Туреччиною у 1877-1878 роках. Офіційно він вважався полком його королівської високості Генріха Пруського. Ізюмці входили до складу Луцького Хрестовоздвиженського братства, зокрема його членами були полковник Стародубцев і священник полку Петро Холщевников[7]. Олена Пчілка у своїй "Автобіографії", згадуючи про перебування її сім'ї у Луцьку, писала про ізюмців: "Офицерское собрание драгунського [Ізюмського – авт.] полку само просило мене, щоб і для їхньої бібліотеки виписати теж українських книжок на їхні кошти, і я те зробила"[8].

Власних приміщень в Луцьку для штабу та допоміжних служб полк не мав, тому міські власті, згідно із земським статусом, постійно орендували для нього будинки у жителів. Приміром, у 1910 році ізюмці квартирували в луцького купця 2-ї гільдії Шльоми Гуна[9]. Гун за національністю був євреєм, як і більшість населення тогочасного Луцька, і між ним та гусарами зав'язалася справжня паперова війна. Купець два роки поспіль вимагав належних йому коштів за приміщення, гусари видавали йому замість грошей розписки. Було й гірше: Гун постачав військовим за гроші дрова на опалювання. Ізюмці витрачали їх на заварювання чаю, а купцю погрожували не дати навіть розписки про це. Розпалений і ображений купець бив шибки у власних приміщеннях, посилав скарги на гусар губернатору, але ізюмці пили чай "за спасибі" і далі, поки не розпочалася Перша світова війна[10].

Ось так дивно і цікаво пов'язана доля гусар з історією нашого міста. Збереглася в Луцьку і могила Івана Десницького, батька принцеси На Пітсанулок. Королівська гвардія Таїланду досі одягнена в мундири російських гусар. Можливо було б доцільним поставити "зятю міста" чи просто гусарам пам'ятник. Є ж пам'ятники героям кінофільмів в Україні, пам'ятник закоханим у Кам'янці-Подільському. Це можна сприймати серйозно чи жартома. Принаймні туристам було б цікаво.

-
- [1] Антиповский И. Открывая знакомую страну // Эхо планеты.- 1990.- №24.- С.37.
- [2] Берзин Э.О. История Таиланда.- М.: Наука, 1973.- С.208.
- [3] Ошуркевич О. Незвичайна доля // Радянська Волинь.- 1987.- 4 лютого
- [4] Дурова Н. Избранные сочинения кавалерист-девицы Н.А.Дуровой.- М.: Московский рабочий, 1983.- С.97-98.
- [5] Павленко П. Цей легендарний молодий гусар // Радянська Волинь.- 1985.- 6 серпня.
- [6] Кіркевич В. Жінка, яка здивувала світ // Літературна Україна.- 1983.- 1 грудня.
- [7] Пом'яник. Волинське крайове братство Св.Апостола Андрія Первозванного (Луцьке Хрестовоздвиженське). Від року Божого 1618 і далі /Ред. А.Бондарчук, О.Бірюліна, М.Хілько.- Луцьк, 2000.- С.44, 49.
- [8] Пчілка О. З "Автобіографії" // Спогади про Лесю Українку.- К.: Дніпро, 1971.- С.83.
- [9] ДАВО, ф.3, оп.1, спр.873, арк. 2,98; спр.925, арк.58,86.
- [10] Там само, ф.3, оп.1, спр.925, арк.107.